

Світлана Золотухіна

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені

Г. С. Сковороди; Харків, Україна

ORSID 0000-0002-3535-5974

E-mail: kaf_pedagogik@ukr.net

Ольга Башкір

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені

Г. С. Сковороди; Харків, Україна

ORSID 0000-0001-5237-9778

E-mail: boi83@ukr.net

**ОСВІТНІ ЗВ'ЯЗКИ КАФЕДР ПЕДАГОГІКИ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ**

Анотація. У публікації досліджено освітні зв'язки кафедр педагогіки закладів вищої педагогічної освіти України другої половини XX ст. для вдосконалення змісту та практики підготовки майбутніх учителів; розглянуто активну співпрацю кафедр педагогіки із закладами загальної середньої та вищої освіти на базах опорних шкіл і кафедр, пришкільних кабінетів педагогіки, педагогічних класів, клубів, навчально-дослідних лабораторій, експериментальних майданчиків; розкрито характер взаємозв'язку кафедр із науковими установами, інститутами підвищення кваліфікації вчителів, їхніми керівниками, викладачами та співробітниками.

Ключові слова: педагогіка, історія, освіта, кафедра, заклад, взаємозв'язок.

Svitlana Zolotukhina

Doctor of Pedagogy, professor, Head of the Department of General Pedagogy and Pedagogy of Higher Education, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University; Kharkiv, Ukraine

ORSID 0000-0002-3535-5974

E-mail: kaf_pedagogik@ukr.net

Ol'ha Bashkir

Doctor of Pedagogy, associate professor, professor at the Department of General Pedagogy and Pedagogy of Higher Education, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical

University; Kharkiv, Ukraine

ORSID 0000-0001-5237-9778

E-mail: boi83@ukr.net

**EDUCATIONAL RELATIONS OF DEPARTMENTS OF PEDAGOGY OF
INSTITUTIONS OF HIGHER PEDAGOGICAL EDUCATION**

Abstract. *The educational contacts of departments of pedagogy of institutions of higher pedagogical education of Ukraine of the second half of the twentieth century are studied. The active cooperation of the departments of pedagogy with the institutions of general secondary and higher education on the bases of the basic schools and departments, school offices of pedagogy, pedagogical classes, clubs, educational research laboratories, and experimental sites is considered. The specifics of the relationship between departments and scientific institutions, institutes of teacher professional development, their heads, teachers and employees are revealed.*

Key words: *pedagogy, history, education, department, institution, interconnection.*

Светлана Золотухина, Ольга Башкир

**ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ СВЯЗИ КАФЕДР ПЕДАГОГИКИ ЗАВЕДЕНИЙ
ВЫСШЕГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ**

Аннотация. *В публикации исследуются образовательные связи кафедр педагогики заведений высшего педагогического образования Украины второй половины XX в. для совершенствования содержания и практики подготовки будущих учителей; рассматривается активное сотрудничество кафедр педагогики с учреждениями общего среднего и высшего образования на базах опорных школ и кафедр, пришкольных кабинетов педагогики, педагогических классов, клубов, учебно-исследовательских лабораторий, экспериментальных площадок; раскрывается характер взаимосвязи кафедр с научными учреждениями, институтами повышения квалификации учителей, их руководителями, преподавателями и сотрудниками.*

Ключевые слова: *педагогика, история, образование, кафедра, заведение, взаимосвязь.*

Svitlana Zolotukhina, Ol'ha Bashkir

An extended abstract of a paper on the subject:

“Educational relations of departments of pedagogy of institutions of higher pedagogical education”

Problem setting. The reforms of the higher pedagogical education of Ukraine in the conditions of European integration processes and implementation of the Concept of “New Ukrainian School” in the field of general secondary education introduce new requirements for the training of pedagogical workers, predetermine the search for alternative models of personal development of those who receives higher pedagogical education and academic support of the individual educational trajectory of

students, causes transformation of institutions of higher pedagogical education (IHPE) into powerful branches of professional growth of specialists of education.

The promising work of IHPE is contributed not only by cohesion of teamwork of their structural units (faculties, departments, student organizations and so on), but also by interaction with other educational institutions, establishing close

relations with them, organizing joint events and projects.

Recent research and publications analysis. Unfortunately, the issue of educational relations between educational institutions remains beyond the attention of scholars. IHPE is known to have autonomous status, which allows them to carry out an independent choice of means of tasks realization, the right to act freely from the state legislation within the constitution. Responsibility for failures is borne by the autonomous institution, there still should be control by the state, researchers studying the specifics of their activities, and its results should be available to the public. At present, there is a loss of proper communication between IHPE and even schools, which calls into question the theoretical training and practicality of its use.

Paper objective. The purpose of the article is to analyze the experience of maintaining the relations between departments of pedagogy of institutions of higher pedagogical education and other educational institutions in the second half of the twentieth century.

Main material exposition. In order to get acquainted with the school and various forms and methods of its work in the 1950s, the Ministry of Education of the UkrSSR gave order to establish a close relation between schools and the state pedagogical institutes (SPI). The cooperation of departments of pedagogy of SPI with schools was implemented on the basis of concluded agreements; common integrated sessions, seminars were conducted, methodological developments were carried out, teachers attended contests of pedagogical skills, they were involved into scientific work and so forth.

Institutes were assigned to basic schools in order to provide favourable conditions for interaction "school - pedagogical higher educational institution". Departments of Pedagogy took the most active part in studying the work of those schools. Thus, they studied the experience of

experimental schools, their curricula, provided educational and methodical assistance to pedagogical workers, conducted experiments on the constructing and testing of programs and textbooks, took active part in seminars for school heads and directors of studies.

The forms of interaction between the departments of pedagogy and schools included lectures, attending lessons by department employees with further discussion with teachers; open ("exemplary") lessons and educational activities; teacher consultations during the preparation of reports for pedagogical reading; cooperation with SPI departments in order to study the experience of "leading light teachers"; special structures for the study and generalization of advanced pedagogical experience (for example, the University of Advanced Teachers' Experience at the K. D. Ushynskyi Odessa SPI, the Faculty of Young Teachers in Kyiv, Kryvyi Rih, Poltava, Kharkiv and other SPI); scientific and pedagogical laboratories, experimental sites; supporting departments of pedagogy and so on.

Departments of Pedagogy attached the great importance to the study and generalization of the experience of work of boarding schools in the period under research; the staff of the departments developed special textbooks for these institutions, programs of courses and special seminars, experiments were conducted to improve the methods of controlling the implementation of home task, organization of clubs and local lore studies at the bases of institutions.

The relation between departments of pedagogy and institutions of higher education, in particular with the domestic and foreign higher education partners, is evident. It was aimed at raising the level of qualification of the teachers of IHPE, conducting trainings for teachers and students, conferences for the purpose of studying the methods of psychological and

pedagogical research, pedagogical practice of future specialists of education.

The article clarifies that the connection "school - pedagogical institution of higher education" provides the following: enriching courses of psychological and pedagogical disciplines, professional disciplines and methods of their teaching with concrete actual material; approaching of theoretical courses near to the needs of life; using of opportunities of each subject to form students professional-pedagogical beliefs; introducing of methods, forms of teaching and education ensuring the formation of creative professional position of future teachers; creating such an atmosphere in institutes that would exclude the irresponsible attitude of students to their duties, contribute to the development of their sense of professional duty, responsibility, exactingness, readiness to work creatively in the chosen field; increasing prestige of professional self-education among students; unification and improvement of training of pedagogical personnel at the national level;

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Реформування вищої педагогічної освіти України в умовах євроінтеграційних процесів і реалізації Концепції у сфері загальної середньої освіти «Нова українська школа» висуває нові вимоги до підготовки педагогічних працівників, зумовлює пошук альтернативних моделей особистісного розвитку здобувачів вищої педагогічної освіти й академічного супроводу індивідуальної освітньої траєкторії студентів, спричиняє перетворення закладів вищої педагогічної освіти (ЗВПО) на потужні осередки професійного зростання фахівців освітянської справи.

У всьому світі визнано, що інвестиції в освіту сприяють не тільки ефективності викладання, учіння, наукових досліджень, а й розширенню

increase of readiness of future teachers for professional activity, etc.

Conclusions of the research. Thus, the educational relations of the departments of pedagogy of institutions of higher pedagogical education were saturated and objective in accordance with the requirements of the twentieth century second half. They provided for active cooperation with institutions of general secondary and higher education (basic schools, school offices of pedagogy, pedagogical classes, clubs, research laboratories, and experimental sites), scientific institutions, institutes of teacher professional development, their heads, teachers and employees. Approved forms of interaction include joint meetings of the heads of departments of pedagogy and psychology of institutions of higher pedagogical education, conferences, base schools and support departments, patronage work, lectures, conversations, seminars, integrated sessions of departments of pedagogy with school boards, departments of methods and so on.

нових робочих місць, нових продуктів і послуг, становленню регіонального розвитку й економічного зростання. Ефективність підготовки фахівців у ЗВПО багато в чому залежить від здатності самого закладу готувати конкурентоспроможних на ринку праці випускників, що забезпечується мобільністю закладу, його відкритістю до співпраці, готовністю постійно аналізувати та запозичувати ефективні новітні освітні технології. Налагодженій потужній і прогресивній діяльності ЗВПО сприяє згуртованість командної роботи не лише їхніх структурних ланок (факультетів, кафедр, студентських організацій тощо), а й взаємодія з іншими закладами освіти, налагодження з ними тісних зв'язків, організація спільних заходів і проектів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які

спирається автор. На жаль, питання освітніх зв'язків закладів освіти залишається поза увагою науковців. ЗВПО мають статуси автономії, що дозволяє їм здійснювати самостійний вибір засобів реалізації завдань, право діяти вільно від державного законодавства в межах конституції. Відповідальність за невдачі несе автономна установа, однак контроль з боку держави, дослідників, які б вивчали специфіку їхньої діяльності, повинен здійснюватися, а його результати висвітлюватися перед громадськістю. Автономія не повинна передбачати замкненість закладів освіти один від одного. Однак сьогодні спостерігається втрата належного зв'язку ЗВПО навіть зі школами, про що наголошують Е. Бутова, Ю. Бутов, що призводить до серйозних розбіжностей у майбутніх учителів щодо трактування форм і методів навчання, педагогічних прийомів, ставить під сумнів теоретичну підготовку й практичність її використання [2, с. 25].

На організації нової моделі навчання й учіння, які мають бути пріоритетними серед новацій у закладах вищої освіти з метою підготовки висококваліфікованих спеціалістів для ринку праці та зміцнення державної економіки, а також соціального розвитку, наголошують у своїх дослідженнях К. Квінтана, Ж.-Г. Мора, П. Перез, Л. Віла [25]. Автори переконують, що реалізація реформ вищої освіти потребує більш глибокого розуміння можливих компромісів між різними типами задіяних ресурсів, зокрема й закладів освіти.

Наукова робота С. Россано, А. Мірман, Т. Кестін, Т. Бакен [26] спрямована на дослідження «академічного підприємництва», зосередженого на взаємодії між університетською науковою діяльністю та трансфером технологій у формі спільних досліджень, ліцензування та патентування. Дослідниками піднімається питання щодо ролі академічного

підприємництва в освіті та навчанні. Навички активного життя, зумовлені сучасними викликами, ефективно формуються за допомогою проблемного навчання, де фокус від навчання, орієнтованого на вчителя, переміщується на навчання, орієнтованого на учнів, за активної участі останніх. Тому з огляду на перспективи, дослідниками представлено вплив проблемного навчання в контексті співробітництва між університетами та бізнесом на розвиток навичок міжвишівського спілкування. Згідно з результатами дослідження проблемне навчання на базі такого співробітництва впливає на такі міжособистісні навички студентів, як робота в команді та спілкування, і є перспективним підходом до навчання підприємницької діяльності та прокладає шлях для довгострокової та інтенсивнішої діяльності співробітництва.

М. Ранга, С. Темел, М.-Л. Ар, Р.-Б. Єсілай, Ф.-В. Сукан [27] у своєму дослідженні переймаються питаннями розробки й активного впровадження новітніх інноваційних технологій у практику закладів вищої освіти Туреччини. Результати дослідження авторів свідчать про низький (на ранньому етапі (30 років тому)) та достатній (сучасний етап) рівень використання інноваційних технологій через низьку науково-орієнтовану науково-дослідну спроможність ЗВО, інституційні перешкоди для патентування, ліцензування та спільного використання відповідних технологій, низьку обізнаність щодо прав і політики розповсюдження інтелектуальної власності, відсутність взаємодії між університетами, університетами та промисловістю у формі контрактних досліджень, спільних проектів і публікацій, консультацій тощо.

Про запровадження системи заходів щодо підвищення рівня професійної діяльності викладачів ЗВО на національному та міжнародному рівнях

наголошують дослідники Київського університету імені Бориса Грінченка [22], роль наукових досліджень і публікацій як показних успішності наукової громади Польщі розкрито в праці польських науковців [21]. Дослідниками піднімалися різноманітні теми про вплив міжнародного співробітництва на вдосконалення навчальних програм ЗВО країн Європейського Союзу [23], взаємозв'язку освітніх інституцій, спрямованих на впровадження освітніх змін ЗВО [24].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Зв'язок ЗВПО з іншими закладами освіти традиційно здійснюється силами їхніх структурних одиниць. Важливу роль у цьому відіграють кафедри педагогіки ЗВПО, що забезпечують підготовку педагогічних і науково-педагогічних працівників нової генерації, координують педагогізацію освітнього процесу, спрямовують професіоналізацію навчання майбутніх учителів, здійснюють розробку актуальних проблем педагогічної науки. Педагогічними кафедрами активно проводяться теоретичні й емпіричні дослідження, численні конференції, наради, здійснюється масштабне написання статей, колективних монографій. Однак спостерігається втрата багатоаспектності значення цих заходів як форм обміну досвідом підготовки вчителів на національному рівні. Кожна кафедра зокрема, а ЗВПО - загалом працює за принципом «сама в собі», не здійснюючи порівняльну характеристику своєї діяльності з діяльністю інших подібних установ.

Актуалізація апробованого й упровадження сучасного світового досвіду підготовки вчителів забезпечується тісними налагодженими контактами кафедр педагогіки ЗВПО з іншими освітніми установами, серед яких важливе місце посідають заклади загальної середньої та вищої освіти, наукові установи, інститути підвищення

кваліфікації вчителів тощо. Співпраця з їхніми керівниками, викладачами та співробітниками сприяє вдосконаленню й уніфікації оновленого змісту й досвіду підготовки педагогічних кадрів нової генерації.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). З метою налагодження тісних зв'язків кафедр педагогіки ЗВПО із закладами освіти на сучасному етапі розвитку вищої педагогічної школи варто звернутися до досвіду подібної роботи в минулому для узагальнення, зіставлення й вилучення кращих здобутків. Мета статті: виявити досвід підтримки зв'язків кафедр педагогіки закладів вищої педагогічної освіти з іншими освітніми установами в другій половині ХХ ст.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Співпраця кафедр педагогіки ЗВПО із закладами загальної середньої освіти є найважливішим важелем реформування багаторівневої підготовки педагогічних кадрів, від чого залежить фундаментальність, конкретність і професійна спрямованість навчально-виховної діяльності. З метою глибокого ознайомлення зі школою та різноманітними формами та методами її роботи в 1950-х роках Міністерство освіти УРСР дало вказівки встановити між ними та державними педагогічними інститутами (ДПІ) тісний зв'язок, залучивши викладачів кафедр інститутів до організації та проведення лекцій для вчителів та учнів, налагодження методичної роботи, допомоги школі з виявлення й узагальнення передового досвіду вчителів, залучення педагогів до наукової роботи тощо [6, с. 13]. Міністерство зобов'язало викладачів долучитися до проведення уроків у школі зі свого фаху (не менше 30 год на рік). Проведені викладачами уроки зараховувалися до їхнього річного

навантаження, а оплата за ці години зберігалася за вчителями школи.

Співробітництво кафедр зі школами здійснювалося на основі укладених договорів, практикувалися спільні інтегровані засідання кафедр і шкіл, семінари, методичні розробки, учителі відвідували конкурси педагогічної майстерності, їх долучали до наукової роботи [8, с. 63]. Однак наукова робота мала не описовий характер, а була ґрунтовним експериментальним дослідженням, яке проходило за безпосередньої участі науковців кафедр разом із районними відділами народної освіти у формі спостережень, уроків і виховних заходів, роботи з учителями та батьками [10, с. 79-80].

У свою чергу вчителі, директори та завучі шкіл брали участь у навчальному процесі зі студентами: залучали їх до організації й проведення екскурсій у школах, лабораторіях і семінарських заняттях, керівництві курсовими роботами. У позаурочній діяльності співробітництво виявлялося в спільно проведених не лише виховних заходах, а й засіданнях *педагогічних клубів* [9, с. 140].

З метою забезпечення сприятливих умов для взаємодії «школа – педагогічний виш» за інститутами закріплювалися базові школи, у вивченні роботи яких кафедри педагогіки брали найактивнішу участь. Так, наприклад, кафедра педагогіки Харківського ДПІ ім. Г.С. Сковороди вивчала досвід роботи експериментальної восьмирічної школи Харкова №91, навчальні плани закладу, надавала навчально-методичну допомогу.

Базовими школами для Київського ДПІ імені О.М. Горького були школи №№ 8, 30, 41, 58, 73, 82. На зламі 1960-1970-х років у школі-інтернаті в м. Василькові проводилася експериментальна перевірка нових програм і підручників для початкових класів [20, с. 15]. Для шкіл «підшефного» Києво-Святошинського району кафедрою педагогіки складено

тематику семінару для директорів і завучів шкіл, кожний член кафедри готував доручену йому тему доповіді [19, с. 43]. Колектив кафедри дотримувався спільної думки, що базові школи варто організовувати для кожної кафедри, взаємодія з ними покращує її наукову роботу, сприяє підвищенню якості лекцій. Члени кафедри в базових школах як частину педагогічного навантаження проводили уроки з предмета свого фаху, виховні заходи [18, с. 12].

Описуючи взаємодію кафедри педагогіки Київського ДПІ імені О.М. Горького зі школами Київщини, Чернігівщини, Тернопільщини, її керівник С. Литвинов однією з форм їхньої співдружності називав лекційну діяльність, коли члени кафедр приділяли увагу аналізу досвіду липецьких, кіровоградських, ростовських учителів-новаторів, підкреслювали можливість творчого використання їхнього досвіду. До форм взаємодії кафедр педагогіки зі школами С.А. Литвинов відніс також відвідування членами кафедр уроків учителів із подальшим їх обговоренням; проведення викладачами відкритих («зразкових») уроків і виховних заходів; консультації під час підготовки доповіді на педагогічні читання, де найефективніше можна поєднати практику з теорією (узагальнення позитивного досвіду, зосередження на шляхах його теоретичного осмислення); співпрацю з окремими кафедрами методик з метою вивчення досвіду кількох «учителів-маяків», які відзначилися як висококваліфіковані майстри своєї справи; виступи на курсах інститутів удосконалення вчителів тощо [13, с. 2]. Пошуки нових форм взаємодії зі школами описувалися членами кафедр у наукових роботах і використовувалися під час викладання курсу педагогіки.

На підставі співпраці зі школами кафедра педагогіки та психології Криворізького ДПІ дійшла висновку, що зв'язок «школа – педагогічний виш»

забезпечує таке: поліпшення психолого-педагогічної підготовки викладачів; використання можливостей кожного навчального предмета для формування в студентів професійно-педагогічних переконань; запровадження методів, форм навчання й виховання, які б забезпечували формування творчої професійної позиції майбутніх педагогів; створення в інститутах такої атмосфери, яка виключала б безвідповідальне ставлення студентів до своїх обов'язків, сприяла б розвитку в них почуття професійного обов'язку, відповідальності, вимогливості, готовності творчо працювати в обраній сфері; підвищення серед студентів престижності професійної самоосвіти [16, с. 92].

У досліджуваний період велике значення кафедри педагогіки надавали вивченню досвіду роботи *шкіл-інтернатів*. Так, у 1958 р. кафедра Одеського ДПІ ім. К.Д. Ушинського запланувала розробку нової комплексної теми «*Організація навчально-виховної роботи в школі-інтернаті*», передбачаючи аналіз й узагальнення досвіду роботи шкіл-інтернатів №4, №5 Одеси та Ананьєва [11, с. 56]. Кафедрою педагогіки Київського ДПІ ім. О.М. Горького розроблено курс «*Методика виховної роботи школи-інтернату*», який читав Г.І. Прокопенко, і підручник до нього; на базі школи-інтернату №6 (Пуща Водиця) було проведено експеримент щодо вдосконалення методів керівництва виконанням домашніх завдань [19, с. 61]. У Черкаському ДПІ кафедрою педагогіки розроблено та впроваджено в практику спецсеминар, присвячений вивченню питань морального виховання в школах-інтернатах Черкащини, зокрема Золотоніському інтернаті; організації на їхніх базах клубної та краєзнавчої роботи [4, с. 53].

Позитивну роль у покращенні професійної підготовки студентів, практичної спрямованості курсів лекцій і практичних занять відіграла робота

кафедри педагогіки Одеського ДПІ ім. К.Д. Ушинського з вивчення й наукового узагальнення досвіду роботи школи-інтернату №6 м. Одеси, Біляївської опорної школи. Велика за обсягом експериментальна робота з дослідження нових методів викладання в умовах середньої школи, зокрема програмованого навчання, проводилася також на базах міських шкіл №№ 26, 29, 38 та ін. Це сприяло збагаченню конкретним матеріалом із досвіду роботи школи лекцій і практичних занять із предметів психолого-педагогічного циклу, фахових дисциплін і методики їх викладання, наближало теоретичні курси до потреб життя, практики закладів загальної середньої освіти [17, с. 44-47].

Варто відзначити роботу кафедри педагогіки Херсонського ДПІ зі школою-інтернатом №1 міста. На початковому етапі члени кафедри були не готові здійснювати повноцінну підготовку студентів до роботи в інтернатах, оскільки для цього було недостатньо навчально-методичної літератури. Враховуючи це, кафедра педагогіки вирішила у вигляді експерименту залишити за собою право читати тільки загальнотеоретичний і дидактичний матеріал з курсу методики виховної роботи в школах-інтернатах. З метою розкриття специфіки виховної роботи в цих закладах, на кафедру запрошувалися передові вчителі та вихователі. Крім того, студентам надавалася можливість спостерігати за освітнім процесом закладу [7, с. 122].

Важливими формами ділового співробітництва школи й ДПІ Кривого Рогу були постійно діючі семінари для директорів шкіл, інспекторів рай(міськ)вно Дніпропетровської області, а також учителів фізики, математики, технічної праці, що їх проводили кафедри педагогіки й психології [16, с. 93].

В означений період спостерігається тісна взаємодія кафедр педагогіки з фаховими кафедрами ДПІ.

Зокрема в Одеському ДПІ імені К.Д. Ушинського така співпраця сприяла організації *Університету передового досвіду вчителів*, який працював на базі інституту з 1961 року. До складу університету входило 14 факультетів, які очолювалися провідними спеціалістами фахових кафедр. Роботу факультетів координувала кафедра педагогіки. Університет мав велику популярність серед учителів міста й області, створював умови для ефективної роботи з розповсюдження досвіду кращих шкіл [1, 49].

Вагомою з точки зору дослідження є організація при кафедрах педагогіки різноманітних лабораторій та педагогічних класів як на базі інститутів, так і пришкільних. Наприклад, *науково-дослідна лабораторія експериментальної дидактики* (ЛЕД) при кафедрі педагогіки Харківського ДПІ імені Г.С. Сковороди працювала на базі середньої школи №94 м. Харкова. Крім того до лабораторії було прикріплено Харківські середні школи №3, №33, №83. Співробітники ЛЕД розробляли основні напрями досліджень і їхнє науково-методичне забезпечення, підтримували безпосередній зв'язок з учителями та науковцями, проводили експериментальну роботу в школах й аналіз її результатів. До роботи в лабораторії залучалися викладачі не лише кафедри педагогіки й психології, але й інших кафедр інституту [15, с. 178].

При кафедрі педагогіки й психології Одеського ДПІ ім. К.Д. Ушинського діяла *науково-дослідна психолого-педагогічна лабораторія* [12, с. 44], яка контактувала з Республіканським інститутом психології, з Науково-дослідним інститутом педагогіки, із Центром програмованого навчання при АПУССР; організовувала пленарні засідання науково-методологічних конференцій із програмованого навчання, займалася організацією й проведенням експериментів, зокрема з питань

класифікації методів навчання, організації навчального процесу.

Співпраця з Інститутом удосконалення вчителів м. Одеси сприяла проведенню кафедрою педагогіки Одеського ДПІ імені К.Д. Ушинського експерименту за новою програмою в початкових класах Кодимського району. Експериментальні дослідження показали, що 4-річна програма для початкових класів за умови тогочасних вимог і наочних методів могла бути засвоєна за три роки й одночасно забезпечити досить високий розвиток розумових здібностей дитини. Завдання експерименту – скоротити курс початкової освіти з чотирьох до трьох років.

Науково-дослідним інститутом педагогіки УРСР складено проспекти нових програм для 1-3 класів з усіх предметів. Для успішного використання нових програм кафедрою педагогіки *перевірено* можливості засвоєння їхнього матеріалу учнями шкіл при різних умовах навчання; *правильність* розподілу навчального матеріалу кожного року навчання; *складено* і на практиці *апробовано* нові підручники, які відповідали новим програмам і завданням навчально-виховного процесу в початкових класах; *розроблено й покращено* методи й методичні прийоми навчально-виховного процесу відповідно до вимог навчання; *визначено* навчально-матеріальну базу; *підготовлено* вчителів початкових класів до переходу на навчання й виховання за новими програмами.

У рамках дослідження встановлено відповідність програм віковим особливостям учнів, підручників для першого класу; проведено тритижневі курси перепідготовки вчителів, де акцентувалося на дидактичних знаннях; визначено обсяг інформації, який необхідно дати дітям упродовж трьох років навчання; підготовлено учнів та їхніх батьків до сприйняття нової програми; розроблено оптимальні умови

педагогізації батьків; визначено психологічне та психічне навантаження на дітей упродовж уроку (45хв) і всього робочого дня (чотирьох уроків), відповідність форм і методів роботи; розроблено й упроваджено теоретичний курс для управлінців школи, план виїздів членів кафедри педагогіки в експериментальні школи; оголошено завдання вчителям, задіяним в експерименті (вести постійне спостереження за сприйняттям і засвоєнням матеріалу та фіксувати все в щоденнику спостережень); розподілено роботу не лише між кафедрами педагогіки і психології, а також елементарної математики, російської й української мов.

Виразним є зв'язок кафедр педагогіки із закладами вищої освіти, зокрема із вітчизняними та зарубіжними вишами-партнерами, спрямований на підвищення рівня кваліфікації викладачів. Так, завідувачі кафедр педагогіки розробляли перспективні плани підвищення науково-педагогічної кваліфікації викладачів педагогіки та психології шляхом направлення їх на стажування до відповідних кафедр (секцій) провідних вишів України та зарубіжжя [14, с. 8]. Педагогічні кабінети проводили обмін досвідом із кабінетами інших ДПП України, поповнювалися комплектами підручників середньої школи, надавали допомогу вчителям міст і областей.

Співробітництво між кафедрами педагогіки та психології Харківського ДПП імені Г.С. Сковороди й секції педагогіки Магдебурзької вищої педагогічної школи імені Вайнерта полягало в читанні викладачами кафедр педагогіки та психології різних спецкурсів. Кожен рік по черзі установи організовували конференції аспірантів психолого-педагогічних кафедр з метою вивчення методик психолого-педагогічних досліджень; один раз на п'ять років викладачі проводили семінари

з різних актуальних тем; щороку студенти (10-15 осіб) Харківського ДПП імені Г.С. Сковороди проходили практику в піонерських таборах Німеччини [8, с. 68-69; 20, с. 15].

Кафедра педагогіки Київського ДПП ім. О.М. Горького співпрацювала із секцією педагогіки Лейпцігського педагогічного інституту [20, с. 9(оборот)] з метою обміну досвідом, науково-методичними матеріалами з педагогіки, психології, педагогічної практики, публікаціями з актуальних питань педагогічної науки, взаєморецензування наукових праць. З 1988 р. кафедрою педагогіки Мелітопольського ДПП налагоджено творчі й наукові зв'язки з лабораторією «Макаренко-реферат» Марбурзького університету [5, с. 65]

Інтенсивна організація роботи кафедр педагогіки стосовно розробки нових програм із педагогічних дисциплін, розгляду питань підготовки педагогічних кадрів спричинила практичне впровадження Міністерством освіти СРСР *нарад завідувачів кафедр педагогіки та психології*, які також сприяли обміну досвідом роботи кафедр. Одна з таких нарад була організована в місті Володимирі 2-4 червня 1970 р. у складі 345 педагогічних інститутів союзу. Подібними заходами Академія педагогічних наук прагнула укріпити контакти з кафедрами педагогіки [3, с. 7].

У лютому 1981 р. з метою поліпшення навчально-виховного процесу, узагальнення та поширення передового досвіду викладання психолого-педагогічних і фахових дисциплін, піднесення ролі кафедр у зростанні якості підготовки фахівців для освітньої галузі наказом Міністерства освіти УРСР від 27 лютого 1981 р. на базі 14 інститутів республіки створено *опорні кафедри* відповідно до наказу «*Про затвердження опорних кафедр педінститутів республіки*». Статус опорної кафедри забезпечував найсприятливіший режим регулярному проведенню розширених

засідань, майстер-класів, науково-практичних конференцій, організації науково-методичних нарад і семінарів, стажувань, перепідготовки викладачів педагогічних інститутів, учнівських олімпіад, конкурсів тощо. Метою засідань опорних кафедр педагогіки (Глухівського ДПІ, Горлівського ДПІ, Кам'янець-Подільського ДПІ, Полтавського ДПІ, Слов'янського ДПІ, Харківського ДПІ ім. Г.С. Сковороди тощо) був обмін їхнім досвідом з іншими кафедрами у викладанні педагогічних дисциплін [9, с. 77].

Співпраця з керівниками, викладачами та співробітниками закладів освіти здійснювалася у формі політзанять, нарад і консультацій, доповідей, конференцій, дискусій, лекцій, проведення й участь у семінарах і курсах з підвищення кваліфікації вчителів, надання методичної допомоги працівникам дошкільних установ, школам в організації навчально-виховної роботи, створення й забезпечення роботи секцій методики викладання у вищій школі. *Робота з управлінським персоналом* закладів охоплювала організацію, розробку програм і проведення семінарів для директорів шкіл.

У ході дослідження встановлено, що в ДПІ України в досліджуваний період надавали великого значення проблемі педагогічної профорієнтації. Для цього в низці педагогічних інститутів, зокрема в Київському, Криворізькому, Полтавському, Харківському та ін., на громадських засадах було створено *факультети молодого вчителя*, слухачами якого були учні 9-х і 10-х класів. Організація роботи факультетів стала значним внеском у систему відбору

в педагогічний зво молоді, здатної виявляти інтерес до педагогічної професії. В окремих школах міст були організовані педагогічні факультативи й гуртки, які також сприяли відбору й підготовці молоді для вступу в ДПІ.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок. Беручи до уваги вище наведене можемо сформулювати такі основні висновки. По-перше, освітні зв'язки кафедр педагогіки закладів вищої педагогічної освіти були насиченими й об'єктивними згідно з вимогами другої половини ХХ сторіччя. По-друге, змістом освітніх зв'язків передбачено активну співпрацю з закладами загальної середньої та вищої освіти (опорні школи, пришкільні кабінети педагогіки, педагогічні класи, клуби, навчально-дослідні лабораторії, експериментальні майданчики), науковими установами, інститутами підвищення кваліфікації вчителів, їхніми керівниками, викладачами та співробітниками. По-третє, серед апробованих форм взаємодії визначено спільні наради завідувачів кафедр педагогіки та психології закладів вищої педагогічної освіти, конференції, засідання опорних кафедр, шефська робота, лекції, бесіди, семінари, інтегровані засідання кафедр педагогіки зі шкільними радами, кафедрами методик.

Серед перспективних напрямів подальших наукових розвідок є виявлення впливу освітніх зв'язків кафедр педагогіки на рівень педагогічної підготовки майбутніх учителів на сучасному етапі розвитку закладів вищої педагогічної освіти України.

Список літератури

1. Башкір, О. І. (2016) Особливості діяльності кафедри педагогіки Одеського державного педагогічного інституту імені К.Д. Ушинського (1945-1970р.р.). *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*.

Випуск 50 – 51. С. 47 – 57 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://problemypedosvity.uipa.edu.ua/article/view/103453/108548>

2. Бурова, Е. В. & Буров, Ю. В. (2013) Організації педагогічної практики у процесі взаємодії «Вищий педагогічний

навчальний заклад – загальноосвітня школа» другої половини ХХ століття. *Наукова скарбниця освіти Донеччини*. №3 (16). С. 22 – 25.

3. Годовой план научно-исследовательской работы кафедры педагогики ОГПИ им. К.Д. Ушинского за 1969. *Государственный архив Одесской области*. Оп.1. Спр. 633. 14 с.

4. Гусак, М. Н. (1965) Досвід організації роботи спецсеминару з педагогіки. *Вища педагогічна освіта*. Вип.1. С. 51 – 54

5. Елькін, М. В., & Окса, М. М. (2013) Консеквенти становлення і розвитку кафедри педагогіки і педагогічної майстерності Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (1922-2014 рр.). *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. №. 2. С. 60 – 69.

6. Збірник наказів та розпоряджень Міністерства освіти УРСР (1958). №8. С.13.

7. Ігнат'єв, О. Т. (1965) Про співдружність працівників шкіл і кафедр педагогіки в підготовці майбутніх учителів. *Вища педагогічна освіта*. Вип.1. С. 120 – 123.

8. Кафедра педагогіки ХГПИ ім. Г.С. Сковороди. Протоколи №№1-16 засідань кафедри і документи к ним. *Государственный архив Харьковской области*. Ф. Р – 4293. Спр.585. 135с.

9. Кафедра педагогіки. Протоколи №№1 – 18 засідань кафедри і документи к ним. *Государственный архив Харьковской области*. Ф.Р-4293. Спр.568. 180с.

10. Кафедра педагогіки ХГПИ ім. Г.С. Сковороди. *Государственный архив Харьковской области*. Ф. Р-4293. Оп. «Информация о научно-исследовательской работе ХГПИ им. Г.С. Сковороды за 1988г.». Спр.584. С. 74-85.

11. Книга протоколів засідань кафедри педагогіки і психології (1957-

1958рр.) *Державний архів Одеської області*. Ф. 6570. Оп.1. Спр.64. 78с.

12. Книга протоколів кафедри педагогіки і психології (1962-1964р.р.). *Государственный архив Харьковской области*. Ф. Р-4293. Оп.3. Спр. 79. 70с.

13. Литвинов, С. (1963) Кафедра педагогіки і вчитель. *Радянська освіта*. №3 (1210).

14. Отчет об учебно-методической работе кафедры педагогики за 1965-1966 уч.год. *Государственный архив г. Киева*. Ф. 346. Оп.2. Спр.2492. 18с.

15. Отчет о научно-исследовательской работе института за 1969г. *Государственный архив Харьковской области*. Оп. 2. Спр. 545. 380с.

16. Педвуз – школа. (1986) *Радянська школа*. №4. С. 92 – 93.

17. Переписка с министерством просвещения УССР, министерством высшего и среднего специального образования УССР об организации и проведении научной работы, подготовке кадров через аспирантуру. *Государственный архив Харьковской области*. Ф. Р-4293. Оп.1. Спр. 410. 70с.

18. План и отчет об учебно-методической и научно-исследовательской работе кафедры за 1962-1963н.р. *Государственный архив г. Киева*. Ф. 346. Оп. 2. Спр.2087. С. 30.

19. План и отчет об учебно-методической и научно-исследовательской работе кафедры педагогики за 1959-1960 уч.год. *Государственный архив г. Киева*. Ф. 346. Оп.2. Спр.1706. 66с.

20. Протоколы заседаний кафедры общей педагогики за 1969-1970 гг. *Государственный архив г. Киева*. Ф. 346. Оп.2. Спр.2998. 95с.

21. Katarzyna, K., Michalak, B. & Piechowiak-Lamparska, J. (2018) Publication Effectiveness of Academia Employees in Poland: A Case Study. *The New Educational Review*, Vol. 54, № 4. P. 62-75. [in Poland]

22. Khoruzha, L., Bratko, M., Kotenko, O., Melnychenko, O. & Proshkin, V. (2019) The Study of the Higher School Lecturer's Competence in Ukraine: Diagnostics and Analytics. *The New Educational Review*, Vol. 55, №3. P. 233-246. [in Poland]

23. Halász, G., & Michel, A. (2011) Key Competences in Europe: interpretation, policy formulation and implementation. *European Journal of Education*, 46(3), P. 289–306. [in France]

24. Semenets-Orlova, I. (2017) Procedural aspects of educational changes: empirical findings at institutional level. *Advanced Education*. 7 (64-67). P. 64 – 67.

25. Quintana Carmen Delia Davila, Mora Jose-Gines, Perez Pedro J. & Vila Luis E. Enhancing (2016). The Development Of Competencies: the role of UBC. *European Journal of Education*, 51 (1).

26. Ranga Marina, Temel Serdal, Ar Ilker Murat, Yesilay Rustem Baris & Sukan Fazilet Vardar (2016) Building Technology Transfer Capacity in Turkish Universities: a critical analysis. *European Journal of Education*, 51 (1).

27. Rossano Sue, Meerman Arno, Kesting Tobias & Baaken Thomas (2016) The Relevance of Problem-based Learning for Policy Development in University-Business Cooperation. *European Journal of Education*, 51 (1).

References

1. Bashkir, O. I. (2016) *Osoblyvosti diial'nosti kafedry pedahohiky Odes'koho derzhavnoho pedahohichnoho instytutu imeni K. D. Ushyn'skoho (1945-1970)* [Features of the Department of Pedagogy of the Odessa State Pedagogical Institute named after KD Ushynskogo (1945-1970)]. *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity*. Vyp. 50-51. 390p. Access mode: <http://problemypedosvity.uipa.edu.ua/article/view/103453/108548> [in Ukrainian]

2. Burova, E. V. & Burov, Yu. V. (2013) *Orhanizatsii pedahohichnoi praktyky u protsesi vzaємodii «Vyschyj pedahohichnyj navchal'nyj zaklad – zahal'noosvitnia shkola» druhoi polovyny XX stolittia* [Organization of pedagogical practice in the process of interaction "Higher pedagogical educational institution - secondary school" of the second half of XX century] *Naukova skarbnytsia osvity Donechchyny*. №3 (16). P. 22-25 [in Ukrainian]

3. *Hodovoj plan nauchno-yssledovatel'skoj raboty kafedry pedahohiky OHPY im. K.D. Ushyn'skoho za 1969*. [The annual plan of the research work of the Department of Pedagogy of the OGPI named after K.D. Ushynsky for 1969.]

Hosudarstvennyj arkhyv Odesskoj oblasti. Op.1. Spr. 633. 14p. [in Ukrainian]

4. Husak, M. N. (1965) *Dosvid orhanizatsii roboty spetsseminaru z pedahohiky*. [Experience in the organization of a special seminar on pedagogy]. *Vyscha pedahohichna osvita*. Vyp.1. P. 51-54 [in Ukrainian]

5. El'kin, M. V. & Oksa, M. M. (2013) *Konsekventy stanovlennia i rozvytku kafedry pedahohiky i pedahohichnoi majsternosti Melitopol's'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Bohdana Khmel'nyts'koho (1922-2014 rr.)*. [Consequences of the formation and development of the pedagogical and pedagogical department of Melitopol State Pedagogical University named after Bogdan Khmelnytsky (1922-2014)] *Naukovyj visnyk Melitopol's'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*. №. 2. P. 60-69 [in Ukrainian]

6. *Zbirnyk nakaziv ta rozporiadzhen' Ministerstva osvity URSSR* [Collection of orders and orders of the Ministry of Education of the USSR]. (1958). №8. P.13 [in Ukrainian]

7. Ihnat'iev, O. T. (1965) *Pro spivdruzhnist' pratsivnykiv shkil i kafedr*

pedahohiky v pidhotovtsi majbutnikh uchyteliv [About community of workers of schools and departments of pedagogy in the preparation of future teachers] *Vyscha pedahohichna osvita*. Vyp.1. P. 120-123 [in Ukrainian]

8. *Kafedra pedahohyky KhHPY im. H.S. Skovorody. Protokoly №№1-16 zasedanyj kafedry y dokumenty k nym.* [Pedagogical Departments in Preparing Future Teachers Department of Pedagogy of KHPI. Minutes №1-16 meetings of the department and documents to them]. Gosudarstvennyj arkhiv Khar'kovskoj oblasti. F. R-4293. Spr.585. 135 p. [in Ukrainian]

9. *Kafedra pedagogiki. Protokoly №№1-18 zasedanij kafedry i dokumenty k nim.* [Department of Pedagogy. Minutes №1 - 18 meetings of the department and documents to them]. Gosudarstvennyj arkhiv Har'kovskoj oblasti. F.R-4293. Spr.568. 180p. [in Ukrainian]

10. *Kafedra pedagogiki HGPI im. G.S. Skovorody* [Department of Pedagogy of KHP]. Gosudarstvennyj arkhiv Har'kovskoj oblasti. F. R-4293. Op. «Informacija o nauchno-issledovatel'skoj rabote HGPI im. G.S. Skovorody za 1988g.». Spr.584. P. 74-85. [in Ukrainian]

11. *Knyha protokoliv zasidan' kafedry pedahohiky i psykholohii* [Book of minutes of meetings of the department of pedagogy and psychology]. (1957-1958rr.). Derzhavnyj arkhiv Odes'koi oblasti. F. 6570. Op.1. Spr.64. 78p. [in Ukrainian]

12. *Kniga protokolov kafedry pedagogiki i psihologi* [Book of protocols of the department of pedagogy and psychologists]. (1962-1964r.r.). Gosudarstvennyj arkhiv Har'kovskoj oblasti. F. R-4293. Op.3. Spr. 79. 70p. [in Ukrainian]

13. Lytvynov, S. (1963) *Kafedra pedahohiky i vchytel'. Radians'ka osvita*. [Department of Pedagogy and Teacher]. №3 (1210). (12 sichnia) [in Ukrainian]

14. *Otchet ob uchebno-metodicheskoy rabote kafedry pedagogiki za 1965-1966 uch.god* [Report on educational and

methodological work of the Department of Pedagogy for 1965-1966 academic year]. Gosudarstvennyj arkhiv g. Kieva. F. 346. Op.2. Spr.2492. 18p. [in Ukrainian]

15. *Otchet o nauchno-issledovatel'skoj rabote instituta za 1969g.* [Report on research work of the Institute for 1969]. Gosudarstvennyj arkhiv Har'kovskoj oblasti. Op. 2. Spr. 545. 380p. [in Ukrainian]

16. *Pedvuz – shkola.* [Pedsuz - school]. (1986) *Radians'ka shkola*. №4. P. 92-93. [in Ukrainian]

17. *Perepiska s ministerstvom prosveshhenija USSR, ministerstvom vysshego i srednego special'nogo obrazovaniya USSR ob organizacii i provedenii nauchnoj raboty, podgotovke kadrov cherez aspiranturu.* [Correspondence with the Ministry of Education of the USSR, the Ministry of Higher and Secondary Special Education of the USSR on the organization and conduct of scientific work, training of staff through graduate school]. Gosudarstvennyj arkhiv Har'kovskoj oblasti. F. R-4293. Op.1. Spr. 410. 70p. [in Ukrainian]

18. *Plan i otche ob uchebno-metodicheskoy i nauchno-issledovatel'skoj rabote kafedry za 1962-1963 r.* [The plan and the report on the teaching and methodological and research work of the department for 1962-1963]. Gosudarstvennyj arkhiv g. Kieva. F. 346. Op. 2. Spr.2087. P. 30. [in Ukrainian]

19. *Plan i otchet ob uchebno-metodicheskoy i nauchno-issledovatel'skoj rabote kafedry pedagogiki za 1959-1960 uch.god.* [The plan and the report on the educational-methodical and research work of the department of pedagogy for 1959-1960 academic year]. Gosudarstvennyj arkhiv g. Kieva. F. 346. Op.2. Spr.1706. 66p. [in Ukrainian]

20. *Protokoly zasedanij kafedry obshhej pedagogiki za 1969-1970u.g.* [Minutes of meetings of the department of general pedagogy for 1969-1970]. Gosudarstvennyj arkhiv g. Kieva. F. 346. Op.2. Spr.2998. 95p. [in Ukrainian]

21. Katarzyna, K., Michalak, B. & Piechowiak-Lamparska, J. (2018) *Publication Effectiveness of Academia Employees in Poland: A Case Study*. The New Educational Review, Vol. 54, № 4. 62-75. [in Poland]
22. Khoruzha, L., Bratko, M., Kotenko, O., Melnychenko, O. & Proshkin, V. (2019) *The Study of the Higher School Lecturer's Competence in Ukraine: Diagnostics and Analytics*. The New Educational Review, Vol. 55, №3. 233-246. [in Poland]
23. Halász, G., & Michel, A. (2011). Key Competences in Europe: interpretation, policy formulation and implementation. European Journal of Education, 46(3), 289–306. doi:10.1111/j.1465–3435.2011.01491.x. [in France]
24. Semenets-Orlova, I. (2017) Procedural aspects of educational changes: empirical findings at institutional level. *Advanced Education*. 7 (64-67). 64-67. DOI: 10.20535/2410-8286.82887 [in Ukrainian]
25. Quintana Carmen Delia Davila, Mora Jose-Gines, Perez Pedro J. & Vila Luis E. Enhancing (2016). The Development Of Competencies: the role of UBC. European Journal of Education, 51 (1). DOI: 10.1111/ejed.12162
26. Ranga Marina, Temel Serdal, Ar Ilker Murat, Yesilay Rustem Baris & Sukan Fazilet Vardar (2016). Building Technology Transfer Capacity in Turkish Universities: a critical analysis. European Journal of Education, 51 (1). DOI: 10.1111/ejed.12164.
27. Rossano Sue, Meerman Arno, Kesting Tobias & Baaken Thomas (2016). The Relevance of Problem-based Learning for Policy Development in University-Business Cooperation. European Journal of Education, 51 (1). DOI: 10.1111/ejed.12165.

Стаття надійшла до редколегії 10.09.2019